

M. 12102.

Landskap: Skåne
Härad: Järrestad
Socken: Vallby
Uppteckningsår: 1949-50.
Upptecknat av: Börje Hansson
Adress: Västmanag. 17, Stockholm Va
Berättat av: Assar Johansson
Född år 1882 i Vallby

Medd. lantbrukare i Salarp, Vallby s:n.
Långbetrod, mångkunnig, intellektuellt
rörig och samtidigt pålitlig och min-
nesgod.

Intervjus 15/11 1949.

Tröskmännen började klockan två på morgonen. Det hände att vederbörande husman inte gick hem på natten utan lade sig att sova mellan två kor.

Vetet tröskades på verk från 1868 på min fädernegård. Resten med plejel. Vetet sitter ju hårdast i axen. Man kunde inte heller direkt övergå till att tröska med verk, ty folk måste ju ha något att sköta. En del tröskemän blev rent förbittrade på tröskverken. Jag har varit med och tröskat långhalm med plejel. Man slog en lägga kärvar, lagda i krets. Vanligen 20 st. Vi hade 30 - 40. Man slog igenom läggan en gång, varpå man vände och slog på nytt. Sedan ryste man långhalmen och slog den med ett skätteträ.

"Man skulle slå halva tiden och göra långhalm hela tiden."

Vårsäden bands ej. Det började man med först 1900.
Vintersäden bands alltid.

Man räknade 36 kappar på tunnan. I t:a råg vägde 120 kg. 6 kappar på skäppan och 6 skäppor på tunnan.

Slättermaskin anskaffades 1888.

Vi kunde tröska 12 travar råg om dagen. Men tidigare gick det antagligen långsammare.

När jag var liten påg hade vi vitbetor till foder. De sade att "sådana blir det socker av".

Gropa = dika.

Farfar hade ett kyrkohemma i Borrby på arrende. Så köpte han den här gården, 15/32 mtl den 14/10 1852 för 13 494 rdr 21 skilling och 4 runstycken. Av Sylwan på Glimmingehus. Tillträde 25 mars 1853. Husen byggdes 1854 - 55.

Svär användes till ryggning på hus i stället för ryggeträ. /Svär = grästorv/.
Det var en särskild konst att föra svärjärnet.

Intervju 24/1 1950.

Den första maskin jag minns för jordbruket var en slättermaskin. Det var min farbror Anders Andersson på Ängagården i Gladsax, en kronogård, som hade den. Det hade varit uppåtgående tider efter fransk-tyska kriget, men sedan gick det nedåt på 80- och 90-talen, med många konkurser för kronoarrendatorer som följd. Min farbror gick i konkurs och reste till Amerika, omkring 1885. Far hade gått i borgen för brors arrende och fick överta det. Där på gården fanns en slättermaskin, som var tillverkad i Sthlm. Den togs så småningom hit till Vallby och var den första här i trakten.

När jag var 7 - 8 år fanns det självavläggande skördemaskiner på Bollerup. De kom hit till trakten något år efter.

När jag var 10 - 11 år köpte min äldre bror, som hade en gård i Rörum, en sådan maskin. Jag var där och fick köra den när jag var 13 år. Den var köpt hos Lilienbergs i Simrishamn.

1897 tog jag emot hemmanet. Grannen hade då en radsåningsmaskin, tillverkad hos "Rudolph Sachs". Den lånade jag. Vid samma tid började betodlingen. Min granne och jag köpte en självavläggande skördemaskin i kompani av Mårtensson i Smedstorp omkring 1900. Jag ville dessutom att vi skulle köpa självbindare, men grannen ville inte, och så blev det inte av förrän jag skaffade en själv 1905. /Medd. säger "vi" skaffade och avser väl därmed sig och **modern**./

Först hade man bara harv och klös. Sedan kom fjäderharven 1899 - 1900. Den avlöstes av kultivatoren, kanske tio år senare.

Jag hade en farbror här i Salarp. Efter hans död var det en som hette Ola Ingemansson som köpte hans hemman. Han hade varit i Danmark och var en av de första, som hade fjäderharv.

Handlarna hade absolut stor betydelse för spridningen av nya redskap. Det gäller i synnerhet om plogar.

Det fanns en handlare Valfrid Jönsson, en smålänning. Han agiterade mycket för Oliverplogar. Han körde omkring och besökte bönderna och sa: Var så god och ta plogen och försök med den. Du kan lämna tillbaka den, om den inte är bra.

Man måste tillskriva honom äran av att det gick så fort med förändringarna i dessa hänseenden.

En Oliverplog kostade 90 - 100 kr. och det ansågs vara ett kolossalt pris. Förut begagnades s.k. gallerplogar, som smeden hade gjort, med galler på billen för att jorden

skulle släppa. Eljest var det svårt att få jorden att inte fastna här. Vi har djup mulljord.

Konstgödningen kom samtidigt med de här redskapen, främst i samband med sockerbetsodlingen.

Bönderna körde omkring och köpte sina maskiner litet varstans. Vi köpte ju skördemaskinen i Smedstorp. Och så var det Simrishamn. Före min tid hade de även åkt till Ystad och Svenstorp.

Före sockerbetornas tid hade man eventuellt begagnat superfosfat till vårsäd. Min granne försökte med konstgödning, men efteråt förklarade han att det skulle bli första och sista gången. Han fick nämligen liggsäd. Man får lov att ha stråstyva sorter när man använder konstgödsel.

I början var det sockerbruken som levererade konstgödsel. Sedan blev det genom handlarerna. Just efter det sockerbetorna hade införts blev det mycket snabbt bättre skördar.

Vi här hade i början våra flesta affärer i stan /Simrishamn/. Alla kläder ex. köptes hos Malmgren.

År 1902 startade vi en lantmannaförening i Vallby. Initiativtagare var Sven Lindgren, bondadvokat och lantbrukare. Han stiftade även sparbank och arbetarförening. Genom lantmannaföreningen köpte vi nu konstgödsel direkt och hämtade den vid järnvägsstationen i Hammenhög. Magasin hade vi ej.

Kraftfoder hämtade vi däremot vid Lantmannaföreningen i Simrishamn och på andra håll. Senare blev det lokalföreningar i Hammenhög, Borrby och Östra Hoby, och då upphörde vår lantmannaförening i Vallby.

Stadsresorna avtog nu och senare så småningom. Man började handla mer och mer vid stationerna.

Fortfarande handlar vi någon gång i Simrishamn.

Fars första tröskverk drogs med fyra hästar. Det var ett verk med slagor, och endast vete tröskades på det.

Harpan kallades kastraskin.

Gassen liknade havre. Om det blev för mycket av den blev brödet beskt.

Stifttröskverken kom sedan. Farbror hade ett när jag var sex år. Det var ett tröstlöst arbete att gå efter hästarna.

Min bror Per Johnsson, som hade den här gården 1889 /innan han flyttade till Rörum/ hyrde stifttröskverk av Ola Månsson i Borrby, en gammal hästhandlare. Han hade fem tröskverk och tog fem kr om dan. Det var tillverkning "Henrik Lans. Mannheim - Breslau". Min bror köpte vid ungefär samma tid ett stifttröskverk från Ystads gjuteri. Det höll ej, så vi körde dit tröskverket igen och lämnade det tillbaka. "Men Lans hållde". Nu tröskade man all säd med stifttröskverk, utom rågen. Vi köpte aldrig något. De som hade större hemman med egna verk tröskade litet efterhand. Det fick man på sätt och vis göra här också: tröska några få dar och sedan harpa i flera dar o.s.v.

Jag begagnade en gubbe i Vallby, som hade verk och körde omkring med. Han hade ett par hästar också, så att det kunde bli två par med mina egna att spanna för vandrigen. Sedan hjälpte jag honom med mina hästar, när han skulle tröska hemma hos sig. Vi den tiden var det bara litet råg till taktäckning, som inte tröskades på verket. Halmtaken räckte 15 år på södra sidan och 30 år på norra sidan.

Sven Lindgren startade ett bolag om fem stycken, som anskaffade den första ångtrösken. i Vallby 1892. Den gick på större ställen och fick vara igång till förbi jul. De körde med den i många byar runtomkring, ända till Gislöv. Man kunde inte få tröskat strax till djuren på den utan fick anlita stifttröskverk först för en mindre tröskning. Ångtrösken kom senare och fick tröska huvudparten.

Jag började begagna mig av ångtröska först omkring 1908 - 10. Jag hyrde den. Men det fanns andra ångtröskbolag än det Lindgrenska här från början av 1900-talet, 1913 bildade vi själva ett ångtröskbolag; vi var 10 grannar om det. Det varade sedan i 33 år. 1946 delades bolaget i samband med inköp av traktorer. Under tiden hade vi bytt tröskverk fyra gånger. Fortfarande är vi tre stycken kvar i tröskbolaget. Vår första var en motortröska med fotogenmotor, som vi köpte i Södra Sandby. Efter 1907 använde jag ej halmtak. Då brann gården. Sedan kom fläktar och halmpress.

Övergången från gemensamt fat till individuell dukning: förändringen skedde omärkligt. /Svårt få några exakta tidsbestämningar, kanske för att man ej vill erkänna att man varit med om det./

Det torde ha varit omkring 1900. Kanske skedde övergången i samband med att jag övertog

gården. Det kunde var någon som bar sig så grisaktigt åt att de inte kunde uthärda att äta ur samma fat som han. "Snusmalare".

"Han bar sig så grisaktigt åt, så det var omöjligt att äta tillsammans med honom", säger hustrun om en person. Sedan blev det porslin. Sillabräderna efterträddes också av porslininstallrikar. Sillatallriken var av ler men den åt man ej ur. Lerkarott förekom att ha soppa i. Men det var aldrig samma form på dem som på porslininstallrikarna nu. Om man begagnade små lerrfat kallades de för "kaus". Potatis kunde serveras i en flätad korg, oskalad potatis. Även brödkorg begagnades.

Gårdfarihandlare, i synnerhet västgötar, kom stöddigt en gång vart år. Den siste hette Andreas, och han slutade vid början av 1900-talet. Hans far hade varit "Skeaman" och gått omkring han också. Den sistnämnde förde vävskedar, "skottor" och allt till vävning. Ej tyg. Judar har vi haft mycket litet påhälsning av. Men det kanske var mer vid stora landsvägen. Vi ha inte heller varit besvärade av luffare, eftersom gården ligger ganska långt från landsvägen.

Övergången till inköp av köpta kläder ägde rum vid olika tid på olika ställen. Först köpte vi färdiga tyger till bättre kostymer, samtidigt som en del vävdes. Mor vävde spannmålssäckar av linnegarn till 1897. En sådan linnesäck vägde gott 2 kg. Mor började använda bomull till "skäft" och fick ned vikten till 1.5 kg.

Man spann ull hemma men skickade lin till ett spinneri. Nu är det vävkurs anordnad i Vallby. Man lämnade även ut ull och lin till gummor som spann.

Tyg till underkläder vävdes ej hemma. De köptes dels färdiga och dels stickade man ylletröjor och kalsonger hemma. Lin odlades hemma tills jag var 4 - 5 år men inte sedan. Hemmatillverkning av malt i kölnan på allmanningen upphörde ungefär samtidigt. Sedan bytte man till sig malt mot säd hos malttorkaren Lars Persson i Simrishamn. Mor fortsatte att brygga hemma tills hon dog 1909.

Kontakterna med grannar var livligare förr än nu. Bekantskapskretsen har nu vidgats genom motorfordonen. Då skulle man gå.

Det var en tröskeman här som ej hade sett sira föräldrar på två år. De bodde i Stiby. När han gick för att hälsa på dem hade de honom ovetande flyttat till Nöbbelöv.

Han hade förresten tjänat ihop sju par lärstövlar när han slutade som dräng. Sedan behövde han aldrig mer köpa nya skor i sitt liv. Det var halvstövlar, som man hade byxor-na utanpå.

ACC. N:R

M. 12102:6.

FOLKLIVS
ARKIVET
LUND

Telefoner: det fanns 12 st. i Vallby 1910. Allmänt har den dock inte slagit igenom förrän under andra världskriget. Nu finns det över 100. Vid tiden omkring 1900 träffades lantbrukarna mest i bysmedjan. Man hade alltid något ärende till smeden, om det så bara var för en skruv.

Nutida lantbrukare ha bättre ekonomi än arbetare, men trycks ner genom slavarbete.

När jag var liten sade man:

"Borrby baddare

Hagesta bobbar

Gislöv grödabugar"

Hustruns tillägg: Man åt nog ur gemensamt fat häromkring till 1908 - 09. Och man använde lertallrikar också till att äta på.

Timotej-ax plockades till utsäde.

Den här gården var utarrenderad ungefär mellan 1891 och 1897. Sedan övertogs den av mig och mor.

Metoden att tvära med årder gjorde jorden ohyggligt uttorkad. Nu kan man kultivera ena dan och radså nästa dag.